

ІНСТИТУТ СОЦІАЛЬНОЇ ТА ПОЛІТИЧНОЇ ПСИХОЛОГІЇ НАПН УКРАЇНИ

Товстокора Юлія Віталіївна

УДК: 159.923.33 : 316.023.4

**ОСОБЛИВОСТІ ВПЛИВУ КОМУНІКАТИВНИХ ВЛАСТИВОСТЕЙ
ОСОБИСТОСТІ НА ВНУТРІШНЬОГРУПОВІ СТОСУНКИ
СТУДЕНТСЬКОЇ МОЛОДІ**

19.00.05 – соціальна психологія; психологія соціальної роботи

Автореферат
дисертації на здобуття наукового ступеня
кандидата психологічних наук

Київ – 2017

Дисертацією є рукопис

Робота виконана в Інституті соціальної та політичної психології НАПН України

Науковий керівник: доктор психологічних наук,
старший науковий співробітник
Кочубейник Ольга Миколаївна,
провідний науковий співробітник,
лабораторії психології політико-правових відносин
Інституту соціальної та політичної психології НАПН
України

Офіційні опоненти: доктор психологічних наук, доцент
Горбунова Вікторія Валеріївна,
професор кафедри клінічної психології
Українського католицького університету

кандидат психологічних наук, доцент
Ловка Ольга Володимирівна,
доцент кафедри педагогіки та психології
ДВНЗ «Київський національний університет
імені Вадима Гетьмана»

Захист відбудеться 31 січня 2018 року о 13 годні на засіданні спеціалізованої вченої ради Д 26.457.01 в Інституті соціальної та політичної психології НАПН України за адресою: 04070 м. Київ, вул. Андріївська, 15.

З дисертацією можна ознайомитись у бібліотеці Інституту соціальної та політичної психології НАПН України за адресою: 04070, м. Київ, вул. Андріївська, 15.

Автореферат розісланий «28» грудня 2017 р.

Вчений секретар
спеціалізованої вченої ради

Л. М. Коробка

ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА РОБОТИ

Актуальність теми дослідження. В умовах соціальної нестабільності, яка притаманна суспільству загалом, кардинально змінюються й особливості комунікації соціальних груп, що мають різну професійну спрямованість. Це призводить до існування різного роду розбіжностей і невідповідностей у спілкуванні. Інтеграція України в європейський простір ставить перед системою вищої освіти стратегічне завдання її інтеграції до європейської освітньої системи, яке має вирішуватися через створення та застосування ефективних сучасних форм і методів навчання й урахування тих соціально-психологічних процесів в студентській групі, які є підґрунтям забезпечення підготовки конкурентоспроможного фахівця.

Внутрішньогрупові стосунки досліджено у працях західних (С. Аш, Г. Мід, Я. Морено, Х. Келлі, Ф. Олпорт, М. Шеріф та ін.), російських (Б. Ананьєв, Г. Андрєєва, Я. Коломінський, В. Мясичев, В. Мерлін та ін.), українських (І. Бех, В. Гриньова, А. Грись, В. Галузинський та ін.) науковців. Особливості стосунків у малих групах представлено у роботах П. Горностая, В. Горбунової, О. Ловкої, Л. Чорної, Г. Циганенко; залежність внутрішньогрупових стосунків студентів від спеціалізації розкрито у працях Ю. Вербової, Т. Годіної, Л. Жданової, Г. Топольницького.

Психологічні особливості професійного спілкування та комунікативних властивостей особистості представлені в концептуальних положеннях С. Братченко, Г. Денісенко, О. Коропецької, Н. Чепелевої. Вивченню діалогічного спілкування у внутрішньогруповій взаємодії, присвячено роботи В. Казміренка, Т. Титаренко, В. Татенко, В. Духневича, О. Кочубейник, З. Сіверс, О. Осадько. В сучасних дослідженнях (Т. Абакірова, М. Авдєєва, В. Бойко, Ю. Жукова, Л. Лашкова, Т. Ладижинська, О. Михальський, П. Растянікова) комунікативні властивості особистості визначено як стійкі характеристики поведінки людини, які є значущими для спілкування.

Проте попри значну увагу науковців до особливостей функціонування комунікативних властивостей особистості, недостатньо дослідженими й наразі актуальною залишається проблема вивчення впливу комунікативних властивостей особистості на внутрішньогрупові стосунки студентської молоді, що надасть можливість розробляти ефективні тренінгові та профорієнтаційні програми, спрямовані на зниження конфронтацій у спілкуванні, покращення стосунків в групі та поза її межами.

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами. Роботу виконано в межах науково-дослідницької роботи лабораторії психології спілкування Інституту соціальної та політичної психології НАПН України «Соціальні діалоги у вимірах когнітивного спілкування» (державний реєстраційний номер 0113U002136). Тему дисертаційного дослідження затверджено на засіданні вченої ради Інституту соціальної та політичної психології НАПН України (протокол № 04/17 від 30 березня 2017 р.) та узгоджено бюро Міжвідомчої ради з координації наукових досліджень

з педагогічних та психологічних наук в Україні (протокол №3 від 16 травня 2017 р.).

Мета дослідження полягає у з'ясуванні особливостей впливу системи комунікативних властивостей особистості на внутрішньогрупові стосунки студентської молоді.

Для досягнення поставленої мети дослідження було визначено такі **завдання**:

1. Здійснити теоретико-методологічний аналіз наукових підходів до вивчення комунікативних властивостей особистості.

2. Розробити модель впливу комунікативних властивостей особистості на внутрішньогрупові стосунки студентської молоді.

3. Обґрунтувати методичні засади та процедури дослідження особливостей впливу комунікативних властивостей особистості на внутрішньогрупові стосунки студентської молоді.

4. Виявити особливості впливу системи комунікативних властивостей особистості на конфігурацію внутрішньогрупових стосунків, яка опосередковується досвідом спілкування у студентській групі.

Об'єкт дослідження – комунікативні властивості особистості.

Предмет дослідження – особливості впливу комунікативних властивостей особистості на внутрішньогрупові стосунки студентської молоді.

Методи дослідження. Для досягнення поставленої мети та вирішення поставлених завдань використано:

– *теоретичні методи* – аналіз та узагальнення наукової літератури із проблеми дослідження для з'ясування стану роздробленості предмету дослідження; систематизація та інтерпретація зібраних даних із метою визначення впливу комунікативних властивостей особистості на внутрішньогрупові стосунки студентської молоді;

– *емпіричні методи* – для дослідження комунікативних властивостей особистості застосовано опитувальники комунікативної толерантності (В. Бойко) та діагностики комунікативної соціальної компетентності (Н. Фетіскіна, В. Козлова, Г. Мануйлова); методику діагностики перцептивно-інтерактивної компетентності (модифікований варіант Н. Фетіскіна); метод семантичного диференціалу для уточнення семантичних меж «ідеального» та «толерантного» співрозмовника. Для діагностики внутрішньогрупових стосунків студентської молоді використано опитувальник міжособистісних відносин (А. Рукавишникова); методики діагностики соціально-психологічної адаптації (К. Роджерса і Р. Даймонда), «Шкала соціальної довіри» (Дж. Роттера, адаптована С. Достоваловим), «Шкала емоційного відгуку» (А. Меграбяна і Н. Епштейна).

– *математико-статистичні методи* – якісний та кількісний аналіз емпіричних даних опрацьовано за допомогою комп'ютерної програми IBM SPSS Statistics 22.0 із застосуванням: t - критерія Ст'юдента для незв'язаних вибірок та U - критерія Манна-Уїтні – для виявлення статистично значущих відмінностей в показниках комунікативних властивостей особистості; T-критерія

Уїлкоксона – для перевірки відмінностей між двома вибірками парних вимірів семантичних полів «ідеального» та «толерантного» співрозмовника та дискримінантного аналізу – для визначення змінних, які диференціюють найбільшою мірою межі цих полів; факторний аналіз із визначенням головних компонент та обертанням Protax – для побудови моделі комунікативних властивостей особистості; множинний лінійний регресійний аналіз – для визначення особливостей впливу комунікативних властивостей особистості на внутрішньогрупові стосунки студентської молоді.

Наукова новизна одержаних результатів:

Уперше:

– введено розмежування *егоцентроїдної* та *алоцентроїдної* підсистем комунікативних властивостей особистості, включення кожної із яких в конфігурацію внутрішньогрупових стосунків забезпечує відповідно задоволення власних потреб особистості у спілкуванні та задоволення потреб іншого;

– визначено особливості впливу комунікативних властивостей особистості на внутрішньогрупові стосунки студентської молоді та їхнє конфігурування залежно від домінування *егоцентроїдної* або *алоцентроїдної* підсистеми:

- *експансивна конфігурація* внутрішньогрупових стосунків, для якої характерна їхня розгорнутість та емоційна насиченість, виникає внаслідок домінування високих показників *егоцентроїдної* підсистеми;

- *компресійна конфігурація*, що проявляється «згортанням» стосунків, виникає внаслідок високих показників *алоцентроїдної* підсистеми;

- *контамінативна конфігурація*, яка характеризується «сплощенням» (аморфністю) стосунків, встановлюється за умови низьких показників обох підсистем;

- *збалансована конфігурація*, для якої характерна артикульованість (глибина та інтенсивність) стосунків, встановлюється за умови високих показників обох підсистем;

– визначено, що вплив складових побудованої факторної моделі комунікативних властивостей особистості на внутрішньогрупові стосунки студентської молоді, таких як соціальна перцепція, підпорядкованість, нормативна ввічливість, самоконтроль, комунікативна толерантність, опосередковується особливостями реконфігурації цієї системи.

Поглиблено уявлення:

– про комунікативну властивість особистості як усталену соціально-психологічно обумовлену характеристику особистості у сфері спілкування, що визначає специфіку встановлення нею соціально релевантних зв'язків та стосунків;

– про специфіку семантичних полів «ідеального» та «толерантного» співрозмовника у комунікативному просторі студентських груп, а саме: ідеальність функціонує як бажана поведінка партнера та зорієнтовує на задоволення власних потреб у спілкуванні, толерантність функціонує лише як засіб згладжування протиріч та зорієнтовує на потреби суспільства;

– про регулятивну специфіку комунікативної толерантності в реконфігураціях внутрішньогрупових стосунків, а саме: доведено її елімінувальний ефект при неформальній взаємодії.

Практичне значення роботи полягає у можливості використання виявлених особливостей впливу комунікативних властивостей особистості на внутрішньогрупові стосунки студентської молоді у процесі розробки професійних тренінгів, практичних семінарів, спрямованих на виявлення у студентів труднощів спілкування, з якими вони стикаються в академічній групі та надання їм соціально-психологічної підтримки спеціалістами психологічних служб навчальних закладів; викладачами та адміністрацією вищих навчальних закладів для вдосконалення професійної підготовки фахівців з урахуванням внутрішньогрупових психологічних процесів в студентській групі. Основні положення дослідження можуть бути використанні в процесі розробки та викладання навчальних курсів «Загальна психологія», «Соціальна психологія», «Психологія впливу», «Психологія спілкування», «Психологічне консультування», «Психологічна служба», «Психологічний практикум», «Технології соціальної роботи».

Результати дисертаційного дослідження **впроваджено** в роботу Київського гештальт університету (Довідка №23/3 від 07.02.2017 р.), Ніжинського державного університету ім. Миколи Гоголя (Довідка №05/264 від. 04.04.2017 р.), Запорізького національного технічного університету (Довідка № 37-78/2897 від. 25.09.2017 р.), Національної академії внутрішніх справ України (Акт від. 17.10.2017 р.).

Апробація результатів дослідження. Основні теоретичні положення, результати емпіричного дослідження та висновки роботи доповідалися й обговорювалися на Міжнародній науковій конференції «Актуальні питання та проблеми розвитку соціальних наук» (м. Кельце, Республіка Польща, 2016), Міжнародній науково-практичній конференції «Тенденції розвитку психології та педагогіки» (м. Київ, 2016), Міжнародній науково-практичній конференції «Психологія і педагогіка в системі сучасного гуманітарного знання XXI століття» (м. Харків, 2016), Міжнародній науково-практичній конференції «Пріоритетні напрями розвитку сучасних педагогічних та психологічних наук» (м. Одеса, 2017), Міжнародній науково-практичній конференції «Актуальні питання психології та педагогіки: наукові дискусії» (м. Харків, 2017), Всеукраїнській науковій конференції «П'ять сіверянські соціально-психологічні читання» (м. Чернігів, 2014), IV Всеукраїнській науково-практичній конференції «Проблеми девіантної поведінки: історія, теорія, практика» (м. Київ, 2015), Всеукраїнській науковій конференції «Шості сіверянські соціально-психологічні читання» (Чернігів, 2015), Всеукраїнській науково-практичній конференції «Психологія в контексті сучасних досліджень проблем розвитку особистості» (м. Запоріжжя, 2016), Всеукраїнській науково-практичній конференції «Науково-методологічні та соціальні аспекти психології» (м. Запоріжжя, 2017), XXII щорічній науковій конференції «Соціальна і політична психологія сьогодні: здобутки, проблеми, нові рубежі»

(м. Київ, 2016), круглому столі Інституту соціальної та політичної психології НАПН України «Українська модель соціального діалогу в контексті європейської політики» (м. Київ, 2016).

Публікації. Основний зміст роботи відображено в 16 одноосібних публікаціях, із них 6 статей – у наукових фахових виданнях, включених до переліку МОН України, 2 – в українських журналах, що входять до наукометричних баз, 1 – у зарубіжному науковому виданні.

Структура та обсяг дисертації. Дисертація складається зі вступу, трьох розділів, висновків до кожного розділу, загального висновку, списку використаних джерел, що налічує 274 найменування (з них 54 іноземними мовами), та 5 додатків. Загальний обсяг дисертації становить 288 сторінок, основна частина – 168 сторінок. Дисертація містить 19 таблиць та 7 рисунків.

ОСНОВНИЙ ЗМІСТ ДИСЕРТАЦІЇ

У **вступі** обґрунтовано актуальність теми дослідження, визначено об'єкт, предмет, мету, завдання, описано методи дослідження, представлено наукову новизну та практичне значення, наведено дані про апробацію результатів, публікації, структуру та обсяг дисертації.

У **першому розділі «Теоретичні засади вивчення впливу комунікативних властивостей особистості на внутрішньогрупові стосунки студентської молоді»** представлено стан розробки досліджуваної проблеми в межах різних наукових дисциплін; розглянуто основні підходи до розуміння комунікативних властивостей особистості; проаналізовано особливості внутрішньогрупових стосунків студентської молоді, які можуть бути реактивними щодо комунікативних властивостей; конкретизовано співвідношення понять «комунікативні властивості особистості», «внутрішньогрупові стосунки» та «комунікації», а також поняття «спілкування» у соціально-психологічному контексті.

Показано, що теорії комунікації репрезентують суспільство як комунікативну систему, соціальні дії – як комунікативні дії, людину – як комунікативну особистість, мовленнєві події – як комунікативні акти (Н. Луман, Т. Ньюком Ч. Осгуд, П. Танненбаум, Ю. Хабермас та ін.). Проблематика спілкування в комунікативному просторі висвітлюється в підходах Г. Андрієвої, О. Бодальова, М. Кагана, В. Мерліна, Ю. Мельвіля, Р. Немова, А. Петровського, А. Реана та ін.

Комунікативні властивості особистості визначають: як характеристики комунікативної поведінки (Т. Абакірова, В. Бойко, Н. Фетіскін, Т. Ладижинська, О. Михальський, А. Скок), як систему внутрішніх ресурсів особистості (Ю. Жукова, Л. Петровська, П. Растянікова), як змістову основу комунікативного потенціалу особистості (Л. Лашкова).

На основі теоретичного аналізу уточнено поняття «комунікативна властивість особистості» та визначено його як усталену соціально-психологічно обумовлену характеристику особистості у сфері спілкування, що визначає специфіку

встановлення соціально релевантних зв'язків та стосунків. Висловлено припущення, що система комунікативні властивості особистості є нелінійним динамічним утворенням, взаємодія між складовими якого може неодноразово змінюватися протягом перебування в соціальній групі, зазнаваючи релевантних щодо соціального середовища конфігурацій.

Теоретико-методологічна основа вивчення «внутрішньогрупових стосунків» розкривається у західних психологічних, соціологічних концепціях і поглядах (С. Аш, Г. Мід, П. Уілкін та ін.). Проблема стосунків як взаємних орієнтацій, що кристалізуються у особистості під час довготривалого контакту у малих та академічних групах, висвітлена в роботах К. Абульханової, В. Горбунової, О. Гриви, М. Кондратьєва, О. Ловкої, В. Мясищева, М. Обозова, В. Позднякова та ін.

Зважаючи на положення, висловлені К. Абульхановою, Я. Коломінським, А. Петровським, які розрізняють міжособистісні та внутрішньогрупові стосунки, пропонуємо використовувати для позначення діапазону досліджуваних феноменів термін «внутрішньогрупові стосунки», оскільки зміст поняття «міжособистісні стосунки» є ширшим та не обмежується лише стосунками в групі.

Дослідження процесів всередині малої групи здійснювалося з урахуванням структури і динаміки соціально-психологічного середовища, яким виступає спільний комунікативний простір. Поняттям «спільний комунікативний простір» визначаємо як ту частину емпіричної реальності групи, яка стосується взаємодії між її представниками (адаптація як прийняття групових норм, емоційний комфорт, домінування у групі та ін.) та ефектів, що виникають під час цієї взаємодії. Констатовано, що однією із вирішальних характеристик дослідження внутрішньогрупових стосунків є врахування їхньої комунікативної природи.

На основі теоретичного аналізу уточнено модель дослідження багато-багатозначних зв'язків між комунікативними властивостями особистості та внутрішньогруповими стосунками. Комунікативні властивості особистості представлено як систему, що містить наступні складові: соціально-перцептивний блок (взаємопізнання, взаємопорозуміння та взаємовплив), афективно-емпатійний блок (емоційна стійкість, моральні уявлення, товариськість); когнітивно-інформаційний блок (рефлексія); регулятивно-поведінковий блок (контроль за власною поведінкою, комунікативна толерантність, конформізм). Показано, що особливості групової реальності, котрі можуть бути інтерпретовані як внутрішньогрупові стосунки – адаптація як прийняття групових норм, прийняття інших, емоційний комфорт, емоційна включеність, включеність у спілкування, соціальна довіра, домінування у групі – під впливом комунікативних властивостей комбінуються у складну систему, конкретна конфігурація якої артикулюється, з одного боку, унікальним досвідом конкретної групи, з іншого – формальними етапами процесу життя групи (рис.1).

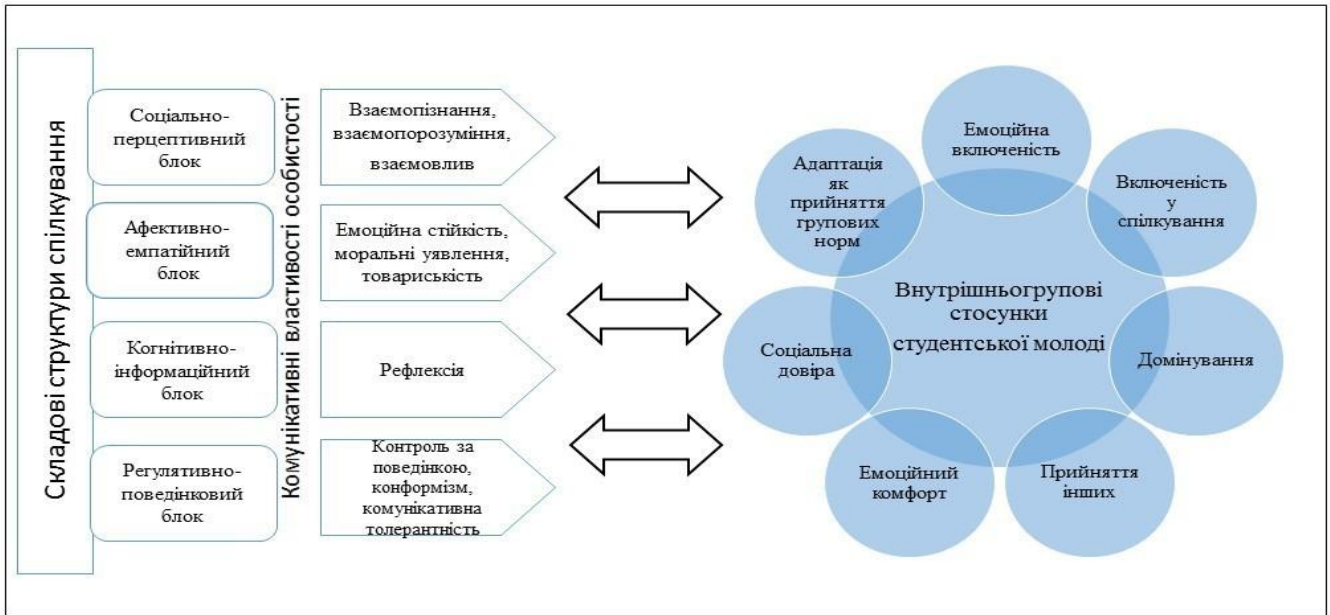

Рис. 1. Теоретична модель дослідження багато-багатозначних зв'язків між комунікативними властивостями особистості та внутрішньогруповими стосунками

Оскільки йдеться про множинні зв'язки між компонентами двох систем, то за основу дослідження таких багато-багатозначних зав'язків між комунікативними властивостями особистості та внутрішньогруповими стосунками студентської молоді, обрано принцип аналізу, запропонований В. С. Мерліним. Припущення про наявність цих зв'язків між феноменами у дослідженні ґрунтується на множинності показників комунікативних властивостей особистості пов'язаних із деякою множинністю показників внутрішньогрупових стосунків молоді, та на характері зв'язків, які можуть змінюватися (значущість показника впливу у різних моделях буде різнитися).

У другому розділі «Методично-організаційні засади дослідження впливу комунікативних властивостей особистості на внутрішньогрупові стосунки студентської молоді» здійснено опис організації та основних етапів емпіричного дослідження, обґрунтовано обраний дослідницький інструментарій, а також охарактеризовано групу досліджуваних.

Дослідження складалося з двох етапів: *підготовчого* етапу, що передбачав складення загальної структури дослідження та визначення змінних, аналіз загроз надійності та валідності, підбір психодіагностичного інструментарію, визначення процедур математичної статистики, формування субвбірок; *основного*, спрямованого на збір емпіричних даних, статистичне опрацювання емпіричних даних, опис та інтерпретацію результатів, формулювання висновків за результатами дослідження.

Загальна кількість досліджуваних становила 476 осіб – студенти університетів м. Запоріжжя, м. Києва, м. Львова, м. Ніжина, м. Одеси, м. Ужгорода, м. Чернігова, м. Харкова, м. Херсона, віком 18-25 років. Після процедури вирівнювання та зниження нееквівалентності вибірок кількість досліджуваних склала 324 особи.

На основі теоретичної моделі та результатів підготовчого етапу дослідження визначено змінні дослідження: *незалежними змінними* є комунікативні властивості особистості, *залежними* – показники внутрішньогрупових стосунків студентської молоді, *змінною вирівнювання* – є емпатія щодо інших членів групи, *зовнішньою змінною*, вплив якої було нівельовано – стать.

Для з'ясування особливостей складових комунікативних властивостей особистості, що впливають на внутрішньогрупові стосунки, вибірку було розділено на субвибірки: за спеціальністю – студенти гуманітарних спеціальностей – 180 осіб; технічних спеціальностей – 68 осіб; курсанти – 76 осіб; за курсом навчання – 129 осіб – студенти 1-2 курсу, 135 осіб – студенти 3-4 курсу, 60 осіб – студенти 5-6 курсу.

При проведенні емпіричної частини дослідження здійснювався контроль за такими загрозами валідності та надійності як: 1) нееквівалентність вибірок, обумовлена особливостями дослідницького плану (суб'єктною незалежною змінною); 2) ефект послідовності, викликаний значною кількістю психодіагностичних методик, які можуть провокувати появу втоми та (або) втрати мотивації до виконання завдань у досліджуваних; 3) «регресія до середнього»; 4) змішування змінних досліджування, а саме незалежних змінних (комунікативних властивостей особистості) та зовнішньої змінної (стать).

На основному етапі дослідження застосовано стандартизовані тести-опитувальники, за допомогою яких вимірювалися емпіричні показники. Опрацювання кількісних даних відбувалося методами математико-статистичного аналізу.

У третьому розділі «Емпіричне дослідження особливостей впливу комунікативних властивостей особистості на внутрішньогрупові стосунки студентської молоді» представлено аналіз результатів дослідження, побудовано п'ятифакторну модель комунікативних властивостей, виокремлено егоцентроїдну та алоцентроїдну підсистеми комунікативних властивостей, визначено типові конфігурації внутрішньогрупових стосунків, які виникають внаслідок впливів комунікативних властивостей, уточнено семантичні поля «ідеального» та «толерантного» співрозмовника.

За допомогою факторного аналізу із визначенням головних компонент та оберненням *Prinax* побудовано п'ятифакторну модель комунікативних властивостей особистості, що пояснює 68% дисперсії і факторами якої є *соціальна перцепція* 20,14% (взаємопізнання – 0,784, взаємопорозуміння – 0,812, взаємовплив – 0,827); *підпорядкованість* 13,94% (конформізм – 0,831, емоційна стійкість – -0,698), *нормативна ввічливість* 12,07% (товариськість – 0,823, моральні уявлення – 0,633); *самоконтроль* 12,04% (контроль за власною поведінкою – 0,709, рефлексія – 0,750); *комунікативна толерантність* 10,46% (комунікативна толерантність – 0,936).

Множинний лінійний регресійний аналіз дозволив оцінити міру впливу кожної зі складових системи комунікативних властивостей на внутрішньогрупові стосунки студентів різних спеціальностей (табл. 1).

Значущі регресійні зв'язки для субвірок за спеціальністю

Внутрігрупові стосунки	<i>Студенти гуманітарних спеціальностей</i>	<i>Студенти технічних спеціальностей</i>	<i>Курсанти</i>
	Зміст факторів	Зміст факторів	Зміст факторів
<i>Адаптація як прийняття групових норм</i>	соціальна перцепція $\beta=0,462, \rho<0,000$; самоконтроль $\beta=0,171, \rho<0,009$; комунікативна толерантність $\beta=-0,215, \rho<0,001$	нормативна ввічливість $\beta=0,287, \rho<0,019$; комунікативна толерантність $\beta=-0,407, \rho<0,001$	самоконтроль $\beta=0,308, \rho<0,011$
<i>Прийняття інших</i>	соціальна перцепція $\beta=0,360, \rho<0,000$; нормативна ввічливість $\beta=0,151, \rho<0,026$; комунікативна толерантність $\beta=-0,233, \rho<0,001$	комунікативна толерантність $\beta=-0,305, \rho<0,014$	—
<i>Емоційний комфорт</i>	соціальна перцепція $\beta=0,440, \rho<0,000$; самоконтроль $\beta=0,126, \rho<0,043$; комунікативна толерантність $\beta=-0,141, \rho<0,038$	нормативна ввічливість $\beta=0,329, \rho<0,009$; комунікативна толерантність $\beta=-0,327, \rho<0,007$	підпорядкованість $\beta=-0,202, \rho<0,049$; самоконтроль $\beta=0,269, \rho<0,023$;
<i>Домінування</i>	соціальна перцепція $\beta=0,273, \rho<0,000$;	—	—
<i>Емоційна включеність</i>	соціальна перцепція $\beta=0,244, \rho<0,001$; нормативна ввічливість $\beta=0,133, \rho<0,045$	—	соціальна перцепція $\beta=0,213, \rho<0,049$; комунікативна толерантність $\beta=-0,231, \rho<0,047$
<i>Включеність у спілкування</i>	соціальна перцепція $\beta=0,331, \rho<0,000$; нормативна ввічливість $\beta=0,245, \rho<0,001$	підпорядкованість $\beta=0,240, \rho<0,049$; нормативна ввічливість $\beta=0,322, \rho<0,012$; комунікативна толерантність $\beta=-0,241, \rho<0,047$	підпорядкованість $\beta=-0,266, \rho<0,021$; самоконтроль $\beta=-0,226, \rho<0,048$;

Узагальнення результатів впливу комунікативних властивостей особистості на внутрішньогрупові стосунки студентської молоді різних спеціальностей, дозволило охарактеризувати особливості цього впливу.

Соціальна перцепція виявляється значущою детермінантою функціонування таких внутрішньогрупових стосунків студентів різних спеціальностей, як адаптація як прийняття групових норм, прийняття інших, емоційний комфорт, домінування у групі, емоційна включеність, включеність у спілкування (тим самим підвищення успішності соціальної перцепції позначиться посиленням згаданих стосунків). Окрім того, показники коефіцієнтів дають підстави стверджувати, що соціальна перцепція є найбільш визначальним чинником

внутрішньогрупових стосунків, аналізованих за параметром – спеціальність. Можемо стверджувати, що нерозвиненість соціальної перцепції як комунікативної властивості особистості загрожуватиме особі ускладненнями у формуванні усіх внутрішньогрупових стосунків.

Самоконтроль виявляється значущою детермінантою функціонування таких внутрішньогрупових стосунків для студентів різних спеціальностей, як адаптація як прийняття групових норм, емоційний комфорт, включеність у спілкування. При чому – з огляду на те що в регресійних рівняннях, складених для студентів технічних спеціальностей – ця комунікативна властивість загалом не має значної пояснювальної спроможності, її вплив на внутрішньогрупові стосунки позначається саме на особливостях побудови безконфліктних емоційних контактів (тобто норми не оспорюються, а самі стосунки оформлюються як емоційно забарвлені).

Підпорядкованість виявляється значущою детермінантою функціонування таких внутрішньогрупових стосунків для студентів різних спеціальностей, як емоційний комфорт, включеність у спілкування. Тобто підпорядкованість як комунікативна властивість дозволяє організувати спільний комунікативний простір у специфічних умовах навчальної діяльності. Відповідно, керування правилами та нормами освітнього закладу зменшує час на адаптацію студентів до специфічних умов комунікації та сприяє згуртованості групи.

Нормативна ввічливість виявляється значущою детермінантою функціонування таких внутрішньогрупових стосунків за параметром спеціальність, як адаптація як прийняття групових норм, прийняття інших, емоційний комфорт, емоційна включеність, включеність у спілкування. З огляду на те що в регресійних рівняннях, складених для студентів технічних та військових спеціальностей, ця комунікативна властивість загалом має значну пояснювальну спроможність, її вплив на внутрішньогрупові стосунки позначається саме на збереженні дистанції у спілкуванні та значущості співрозмовника, тобто чим більше особистість відчуває загрозу втрати слухача, тим ввічливіше вона спілкується.

Комунікативна толерантність виявляється значущою детермінантою функціонування таких внутрішньогрупових стосунків студентів різних спеціальностей, як адаптація як прийняття групових норм, прийняття інших, емоційний комфорт, включеність у спілкування, емоційна включеність.

Множинний лінійний регресійний аналіз дозволив оцінити міру впливу кожної зі складових системи комунікативних властивостей на внутрішньогрупові стосунки студентів різних курсів (табл. 2.).

Визначено, що *соціальна перцепція* є значущою детермінантою функціонування таких внутрішньогрупових стосунків студентів різних курсів, як адаптація як прийняття групових норм, прийняття інших, емоційний комфорт, емоційна включеність, включеність у спілкування (тим самим підвищення успішності соціальної перцепції позначиться посиленням згаданих стосунків). Також зазначимо, що соціальна перцепція як комунікативна властивість особистості сприяє особі вибудовувати внутрішньогрупові стосунки, із певною

динамікою від відстоювання своєї «різності» до прийняття студентської групи як нормативної цілісності.

Таблиця 2.

Значущі регресійні зв'язки для субвірок за курсом навчання

Внутрігрупові стосунки	1-2 курсу (стадія адаптації)	3-4 курсу (стадія індивідуалізації)	5-6 курс (стадія інтеграції)
	Зміст факторів	Зміст факторів	Зміст факторів
<i>Адаптація як прийняття групових норм</i>	соціальна перцепція $\beta=0,361, \rho<0,000$; нормативна ввічливість $\beta=0,166, \rho<0,039$; самоконтроль $\beta=0,214, \rho<0,009$; комунікативна толерантність $\beta=-0,162, \rho<0,045$	соціальна перцепція $\beta=0,243, \rho<0,002$; нормативна ввічливість $\beta=0,174, \rho<0,028$; комунікативна толерантність $\beta=-0,372, \rho<0,000$	соціальна перцепція $\beta=0,284, \rho<0,028$; самоконтроль $\beta=0,299, \rho<0,021$
<i>Прийняття інших</i>	соціальна перцепція $\beta=0,287, \rho<0,001$; нормативна ввічливість $\beta=0,166, \rho<0,048$; комунікативна толерантність $\beta=-0,161, \rho<0,049$	соціальна перцепція $\beta=0,230, \rho<0,005$; нормативна ввічливість $\beta=0,162, \rho<0,047$; комунікативна толерантність $\beta=-0,324, \rho<0,000$	соціальна перцепція $\beta=0,377, \rho<0,003$; комунікативна толерантність $\beta=-0,286, \rho<0,020$
<i>Емоційний комфорт</i>	соціальна перцепція $\beta=0,324, \rho<0,000$; самоконтроль $\beta=0,166, \rho<0,048$	соціальна перцепція $\beta=0,292, \rho<0,000$; нормативна ввічливість $\beta=0,239, \rho<0,003$; комунікативна толерантність $\beta=-0,294, \rho<0,000$	соціальна перцепція $\beta=0,292, \rho<0,023$; самоконтроль $\beta=0,252, \rho<0,049$
<i>Емоційна включеність</i>	соціальна перцепція $\beta=0,329, \rho<0,000$; нормативна ввічливість $\beta=0,165, \rho<0,049$	соціальна перцепція $\beta=0,200, \rho<0,019$; нормативна ввічливість $\beta=0,232, \rho<0,007$	соціальна перцепція $\beta=0,261, \rho<0,048$; комунікативна толерантність $\beta=-0,253, \rho<0,049$
<i>Включеність у спілкування</i>	соціальна перцепція $\beta=0,364, \rho<0,000$; нормативна ввічливість $\beta=0,249, \rho<0,003$	—	соціальна перцепція $\beta=0,288, \rho<0,012$; нормативна ввічливість $\beta=0,373, \rho<0,001$; комунікативна толерантність $\beta=-0,386, \rho<0,001$

Самоконтроль виявляється значущою детермінантою функціонування таких внутрішньогрупових стосунків для досліджуваних за параметром – курс, як адаптація як прийняття групових норм, емоційний комфорт. Означені показники коефіцієнтів дають підстави стверджувати, що самоконтроль як комунікативна властивість впливає на внутрішньогрупові стосунки, позначаючись на встановленні особистістю нових контактів на перших курсах, та збереженню

стосунків протягом тривалого навчання на старших курсах – за рахунок контролю за власною поведінкою, рефлексією та уважності до іншого.

Визначено, що *нормативна ввічливість* виявляється значущою детермінантою функціонування таких внутрішньогрупових стосунків студентів різних спеціальностей, як адаптація як прийняття групових норм, прийняття інших, емоційний комфорт, емоційна включеність, включеність у спілкування. Показники коефіцієнтів дають підстави стверджувати, що нормативна ввічливість є визначальним чинником внутрішньогрупових стосунків, аналізованих за параметром «курс». Нерозвиненість нормативної ввічливості як комунікативної властивості загрожуватиме особистості ускладненнями у формуванні стосунків в групі та у реконструюванні спілкування з урахуванням зміни емоційного настрою співрозмовника.

Комунікативна толерантність є значущою детермінантою функціонування внутрішньогрупових стосунків і для студентів різних курсів: адаптація як прийняття групових норм, прийняття інших, емоційний комфорт, емоційна включеність, включеність у спілкування.

За результатами дискримінантного аналізу, показано, що ідеальність функціонує як бажана поведінка, що обумовлена задоволенням власних потреб у спілкуванні, а толерантність функціонує лише як засіб згладжування протиріч та зорієнтовує на потреби суспільства.

В регресійних рівняннях, складених для студентів гуманітарних спеціальностей та студентів різних курсів, *підпорядкованість* як комунікативна властивість загалом не має пояснювальної спроможності, що може означати її формування на основі інших чинників.

Соціальна довіра не отримала пояснення через комунікативні властивості особистості у жодному з рівнянь для двох субвибірок за параметром «спеціальність» та «курс», як і домінування у групі для досліджуваних різних курсів, що може означати їхнє формування на основі інших чинників.

Окрім того, аналіз отриманих даних реконфігурації системи комунікативних властивостей особистості дав підстави стверджувати, що існують дві підсистеми комунікативних властивостей особистості – *егоцентроїдна* та *алоцентроїдна*. Перша із них визначається як підсистема, включення котрої в конфігурацію внутрішньогрупових стосунків переважно зорієнтовує задоволення власних потреб особистості у спілкуванні, друга – як підсистема, включення котрої в конфігурацію внутрішньогрупових стосунків переважно зорієнтовує задоволення потреб іншого.

Егоцентроїдну підсистему утворюють соціальна перцепція, нормативна ввічливість, самоконтроль. Включення означеної підсистеми в конфігурацію внутрішньогрупових стосунків обумовлено: досвідом спілкування, який залежить від тривалості навчання та спеціальності у ВНЗ.

Відповідно, до алоцентроїдної підсистеми входять підпорядкованість та комунікативна толерантність. Включення цієї підсистеми в конфігурацію внутрішньогрупових стосунків обумовлює виражену здатність особистості

до прийняття групи, а також уможливорює значущість іншого (попри суперечливість між власними потребами та інтересами іншого).

Також описано типові конфігурації внутрішньогрупових стосунків студентської молоді (експансія, компресія, контамінація, збалансованість), що виникають внаслідок опосередкування впливів комунікативних властивостей особистості досвідом спілкування та інформаційною специфікою освітнього простору (спеціальністю).

Експансивна конфігурація внутрішньогрупових стосунків виникає внаслідок домінування високих показників егоцентроїдної підсистеми й встановлюється переважно: у студентів гуманітарних спеціальностей – через соціальну перцепцію; у студентів технічних спеціальностей – через нормативну ввічливість, що є ефектом поєднання товариськості та моральних уявлень; для студентів військових спеціальностей – через самоконтроль; у першокурсників – через соціальну перцепцію, котра виконує основну роль при встановленні нових стосунків; у студентів 3-4 курсів – через нормативну ввічливість, що сприяє збереженню встановлених стосунків при одночасному збереженні власної індивідуальності; у студентів випускних курсів – через самоконтроль, що забезпечує інтегрованість групи.

Компресійна конфігурація внутрішньогрупових стосунків виникає внаслідок домінування високих показників алоцентроїдної підсистеми й виявляється як спрощення відносин: стосунки є невиразними, що можна інтерпретувати як їх «згорнутість». Доведено, що домінування цієї підсистеми обумовлено орієнтацією особистості на прийняття іншого, норм та правил групи, щоб залишатися у внутрішньогрупових стосунках та бути прийнятою її представниками. Підпорядкованість та комунікативна толерантність є регуляторами атрибутивного виконання норм та правил групи. Компресійна конфігурація встановлюється переважно: у студентів гуманітарних спеціальностей – через комунікативну толерантність, у студентів технічних спеціальностей та курсантів – через підпорядкованість та комунікативну толерантність; у студентів різних курсів – через комунікативну толерантність.

Контамінативна конфігурація внутрішньогрупових стосунків виникає внаслідок домінування низьких показників обох підсистеми та характеризується «сплощенням» стосунків: вони доволі розгорнуті, але не інтенсивні. Контамінативна конфігурація встановлюється переважно: у студентів гуманітарних спеціальностей – через соціальну перцепцію та нормативну ввічливість, у студентів технічних спеціальностей – через нормативну ввічливість, підпорядкованість, комунікативну толерантність, у курсантів – через підпорядкованість та самоконтроль, комунікативну толерантність. У 1-2 курсів – через соціальну перцепцію та нормативну ввічливість, у студентів 3-4 курсів – через нормативну ввічливість та комунікативну толерантність, у студентів випускних курсів – через соціальну перцепцію, самоконтроль та комунікативну толерантність.

Збалансована конфігурація внутрішньогрупових стосунків характеризується високими показниками егоцентроїдної та алоцентроїдної підсистем, що визначає

узгодженість задоволення потреб особистістю і власних і іншого. Означена конфігурація була теоретично очікуваною, однак цей тип не було виявлено на практиці.

ВИСНОВКИ

У дисертації представлено теоретичне узагальнення і нове вирішення наукової проблеми впливу комунікативних властивостей особистості на внутрішньогрупові стосунки студентської молоді, що сприятиме вдосконаленню професійної підготовки фахівців з урахуванням соціально-психологічних процесів в освітньому середовищі. Отримані результати дозволяють зробити такі висновки:

1. Комунікативна властивість особистості є усталеною соціально-психологічно обумовленою характеристикою особистості у сфері спілкування, що визначає специфіку встановлення нею соціально релевантних зв'язків та стосунків. Система комунікативних властивостей особистості є нелінійним динамічним утворенням, взаємодія між складовими якого може неодноразово змінюватися протягом перебування у соціальній групі, зазнаваючи релевантних щодо соціального середовища конфігурацій.

Внутрішньогрупові стосунки студентської молоді розглянуто як сукупність міжособистісних зав'язків та взаємодії у групі, що характеризується обмеженістю спільного комунікативного простору представників тільки однієї малої групи. Спільний комунікативний простір виступає тією частиною емпіричної реальності групи, яка стосується взаємодії між її представниками, та опосередковується встановлення внутрішньогрупових стосунків, а саме: адаптації як прийняття групових норм, прийняття інших, емоційного комфорту, домінування у групі, емоційної включеності, включеності у спілкування, соціальної довіри. Тому однією з вирішальних характеристик дослідження внутрішньогрупових стосунків є врахування їхньої комунікативної природи.

2. Обґрунтовано дослідження багато-багатозначних зв'язків між комунікативними властивостями особистості та внутрішньогруповими стосунками, в основу якого покладено принцип аналізу, запропонований В. С. Мерліним. Побудовано п'ятифакторну модель комунікативних властивостей особистості, факторами якої є соціальна перцепція, підпорядкованість, нормативна ввічливість, самоконтроль, комунікативна толерантність.

Встановлено, що *соціальна перцепція* базується на розумінні та пізнанні іншого, її включення в комунікативний простір групи позначається на вибудовуванні внутрішньогрупових стосунків із певною динамікою від відстоювання своєї «різності» особистістю до прийняття іншого; *підпорядкованість* – на дотриманні норм групи, її включення у внутрішньогрупові стосунки позначається на організованості спільного комунікативного простору у специфічних умовах навчальної діяльності; *нормативна ввічливість* – на тактовності особистості у стосунках з іншим, і її включення в комунікативний простір групи позначається на збереженні дистанції особистістю у спілкуванні та значущості співрозмовника; *самоконтроль* як комунікативна властивість – на усвідомленні та оцінці особистістю власної комунікативної поведінки у

спілкуванні з іншим, і його включення в комунікативний простір групи позначається саме на особливостях побудови безконфліктних емоційних контактів; *комунікативна толерантність* – на прийнятті «інакшості», є соціально бажаною та соціально пропагованою властивістю, і її включення в комунікативний простір групи примушує особистість стримувати власне відчуття «неприйняття різності», відсторонюючи особу від відкритості у стосунках – як позитивних, так і негативних.

3. Установлено існування двох підсистем комунікативних властивостей особистості, на основі аналізу даних реконфігурації системи цих властивостей: *егоцентроїдної*, включення котрої в конфігурацію внутрішньогрупових стосунків забезпечує задоволення власних потреб особистості у спілкуванні та *алоцентроїдної*, включення котрої в конфігурацію внутрішньогрупових стосунків забезпечує задоволення потреб іншого.

Визначено типові конфігурації внутрішньогрупових стосунків студентської молоді (експансія, компресія, контамінація, збалансованість), що виникають внаслідок опосередкування впливів комунікативних властивостей особистості досвідом спілкування та інформаційною специфікою освітнього простору (спеціальністю).

4. Визначено особливості впливу комунікативних властивостей особистості на внутрішньогрупові стосунки студентської молоді, які полягають у конфігуруванні різних типів стосунків залежно від специфіки домінування егоцентроїдної та алоцентроїдної підсистем комунікативних властивостей особистості.

Виявлено, що внаслідок домінування високих показників егоцентроїдної підсистеми виникає *експансивна конфігурація* внутрішньогрупових стосунків, для якої характерна їхня розгорнутість та емоційна насиченість; домінування високих показників алоцентроїдної підсистеми призводить до виникнення *компресійної конфігурації* внутрішньогрупових стосунків, що проявляється «згортанням» стосунків; за умови низьких показників обох підсистем встановлюється *контамінативна конфігурація* внутрішньогрупових стосунків, яка характеризується «сплощенням» (аморфністю); а за умови високих показників обох підсистем – *збалансована конфігурація* внутрішньогрупових стосунків, для якої характерна артикульованість (глибина та інтенсивність) стосунків.

Перспективу подальших наукових досліджень вбачаємо у уточненні чинників, що ведуть до збалансованості двох підсистем комунікативних властивостей особистості у внутрішньогрупових стосунках студентської молоді – егоцентроїдної та алоцентроїдної.

СПИСОК ОПУБЛІКОВАНИХ АВТОРОМ ПРАЦЬ ЗА ТЕМОЮ ДИСЕРТАЦІЇ:

А) Наукові праці, в яких опубліковані основні наукові результати дисертації:

1. Товстоко́ра Ю. В. Мовленнєва коректність як інструмент формування дискурсу толерантності. *Вісник Чернігівського національного педагогічного університету імені Т. Г. Шевченка*. Чернігів, 2014. Вип. 121 (2). С. 173–177.

2. Товстоко́ра Ю. В. Диверсифікація соціальних норм: репрезентації «іншого як інакшого». *Вісник Чернігівського національного педагогічного університету імені Т. Г. Шевченка*. Чернігів, 2015. Вип. 128, С. 249–252.

3. Товстоко́ра Ю. В. Легітимація «іншого як інакшого» у комунікативному просторі спільнот: конструювання нової ідентичності. *Актуальні проблеми психології*. Київ, 2015. Вип. 13 (11). С. 295–304.

4. Товстоко́ра Ю. В. Прийняття «інакшості» як умова зменшення ризиків поляризації суспільства. *Проблеми політичної психології*. Київ, 2015. Вип. 2 (16). С. 157–165.

5. Товстоко́ра Ю. В. Соціальний запит як чинник конструювання практик толерантного ставлення у суспільстві. *Проблеми політичної психології*. Київ, 2016. Вип. 3 (17). С. 150–160.

6. Товстоко́ра Ю. В. Порівняльний аналіз уявлень про ідеального та толерантного співрозмовника у комунікативному просторі. *Наукові студії із соціальної та політичної психології*. Київ, 2016. Вип. 37 (40). С. 149–159.

Публікації у виданнях, які входять до міжнародних наукометричних баз:

7. Товстоко́ра Ю. В. Комунікативна поведінка особистості: особливості взаємозв'язків між компонентами. *Педагогічний процес: теорія і практика*. Київ, 2017. Вип. 1 (56). С. 69–75.

8. Товстоко́ра Ю. В. «Спілкування» та «комунікація»: інтерпретаційні особливості в просторі соціальної психології. *Науковий вісник херсонського державного університету*. Серія: Психологічні науки. Херсон, 2017. Вип. 4. Т. 1. С. 187–191.

Публікації у зарубіжних наукових виданнях:

9. Tovstokorya Yu. Characteristics of communicative behaviour of students obtaining different professions. *TILTAI: social sciences*. 2016. Vol. 3 (75). P. 115–125.

Б) Опубліковані праці апробаційного характеру:

10. Товстоко́рая Ю. В. (2016) Дискурсивные практики конструирования толерантности в коммуникативном пространстве. *International Scientific-Practical Conference Actual questions and problems of development of social sciences: Conference Proceedings*. (Kielce, 28-30 June 2016). Kielce: Holy Cross University, 2016. P. 140–142.

11. Товстоко́ра Ю. В. Дослідження комунікативної толерантності молоді до соціальних груп, які дискримінуються в суспільстві. *Тенденції розвитку психології та педагогіки: матеріали міжнар. наук.-практ. конф.* (Київ, 4-5 листопада 2016 р.).

Київ: Громадська організація «Київська наукова організація педагогіки та психології», 2016. С. 79–81.

12. Товстоко́ра Ю. В. Дослідження практик комунікативної толерантності молоді методом фокус-групи. *Психологія в контексті сучасних досліджень проблем розвитку особистості*: матеріали всеукр. наук.-практ. конф. (Запоріжжя, 25-26 листопада 2016 р.). Запоріжжя: Класичний приватний університет, 2016. С. 94–98.

13. Товстоко́ра Ю. В. Структурні компоненти комунікативної толерантності молоді. *Психологія і педагогіка в системі сучасного гуманітарного знання XXI століття*: матеріали міжнар. наук.-практ. конф. (Харків, 9-10 листопада 2016 р.). Харків: Східноєвропейська організація «Центр педагогічних досліджень», 2016. С. 124–126.

14. Товстоко́ра Ю. В. Особливості комунікативних властивостей студентів різних спеціальностей. *Пріоритетні напрямки розвитку сучасних педагогічних та психологічних наук*: матеріали всеукр. наук.-практ. конф. (Одеса, 11-12 серпня 2017 р.). Одеса: Громадська організація «Південна фундація педагогіки», 2017. С. 29–32.

15. Товстоко́ра Ю. В. Комунікативні властивості суб'єкта як система його взаємопов'язаних характеристик. *Психологія в контексті сучасних досліджень проблем розвитку особистості*: матеріали всеукр. наук.-практ. конф. (Запоріжжя, 25-26 серпня 2017 р.). Запоріжжя: Класичний приватний університет, 2017. С. 64–69.

16. Товстоко́ра Ю. В. Комунікативні властивості особистості як детермінант внутрішньогрупових стосунків студентської молоді: факторний аналіз. *Психологія і педагогіка в системі сучасного гуманітарного знання XXI століття*: матеріали міжнар. наук.-практ. конф. (Харків, 8-9 вересня 2017 р.). Харків: Східноєвропейська організація «Центр педагогічних досліджень», 2017. С. 93–96.

АНОТАЦІЇ

Товстоко́ра Ю. В. Особливості впливу комунікативних властивостей особистості на внутрішньогрупові стосунки студентської молоді. – Кваліфікаційна наукова праця на правах рукопису.

Дисертація на здобуття наукового ступеня кандидата психологічних наук за спеціальністю 19.00.05 – соціальна психологія; психологія соціальної роботи. – Інститут соціальної та політичної психології НАПН України, Київ, 2017.

Здійснено теоретичний та емпіричний аналіз проблеми впливу комунікативних властивостей особистості на внутрішньогрупові стосунки студентської молоді. Уточнено модель дослідження багато-багатозначних зв'язків, згідно якої внутрішньогрупові стосунки під впливом комунікативних властивостей особистості комбінуються у складну систему, конкретна конфігурація якої артикулюється: унікальним досвідом конкретної групи, та етапами процесу життя групи. Побудовано п'ятифакторну модель комунікативних властивостей особистості. Визначено особливості впливу комунікативних властивостей особистості на внутрішньогрупові стосунки студентської молоді та їхнє конфігурування залежно від домінування егоцентроїдної або алоцентроїдної підсистеми (експансія, компресія, контамінація, збалансованість).

Ключові слова: комунікативні властивості особистості, внутрішньогрупові стосунки, студентська молодь, експансія, компресія, контамінація, збалансованість.

Товстоко́рая Ю. В. Особенности влияния коммуникативных свойств личности на внутригрупповые отношения студенческой молодежи. – Квалификационная научная работа на правах рукописи.

Диссертация на соискание ученой степени кандидата психологических наук по специальности 19.00.05 – социальная психология; психология социальной работы. – Институт социальной и политической психологии НАПН Украины, Киев, 2017.

В диссертации осуществлен теоретический и эмпирический анализ проблемы влияния коммуникативных свойств личности на внутригрупповые отношения студенческой молодежи. Конкретизирована модель исследования многозначных связей, согласно которой внутригрупповые отношения под влиянием коммуникативных свойств комбинируются в сложную систему, конкретная конфигурация которой артикулируется: уникальным опытом конкретной группы, а также этапами процесса жизни группы. Построено пятифакторную модель коммуникативных свойств личности. Определены особенности влияния коммуникативных свойств личности на внутригрупповые отношения студенческой молодежи и их конфигурирование в зависимости от доминирования эгоцентридной или аллоцентридной подсистемы (экспансия, компрессия, контаминация, сбалансированность).

Ключевые слова: коммуникативные свойства личности, внутригрупповые отношения, студенческая молодежь, экспансия, компрессия, контаминация, сбалансированность.

Tovstokora Yu. V. Peculiarities of the influence communicative properties of a personality on the intragroup relations of student youth. – Qualifying scientific work on the rights of the manuscript.

Thesis for Candidate of Psychological Science (PhD). Specialty is 19.00.05 – Social Psychology; Psychology of Social Work. – Institute for Social and Political Psychology, National Academy of Educational Sciences of Ukraine, Kyiv, 2017.

The thesis presents the study of the peculiarities of personal communicative characteristics influence on intra-group relations of university youth. This study is important because the ongoing integration of Ukraine into the European space has put forward a strategic task before the higher education system to be integrated into the European educational system and to join to the Bologna process. The task can be solved through development and application of the most effective modern learning forms and methods to ensure a high quality of students' knowledge, and therefore, it requires taking into account those specific psychological processes within student groups, which become the basis for competitive specialist training. Accordingly, personal communicative characteristics are understood as a person's stable trait, determined by society and culture and appeared in communications, which governs the specificity of established socially-relevant relations and relationships. The system of personal communicative characteristics is a nonlinear dynamic system; interaction between its elements depends on personal

experience of communications mediated by the social environment and can be changed several times during participation in a social group and take different configurations.

The performed theoretical analysis has determined that in-group relations of university youth are united into a system of individual subjective assessments and socially determined links of a young person with his/her environment. One of the decisive characteristics of the research of intra-group relations is consideration of the communicative nature of such relations. Accordingly, the analysis of intra-group relations was carried out taking into account a communicative situation and personal communicative traits. The performed research showed that peculiarities of the group reality can be interpreted as specific intra-group relations – adaptation as acceptance of group norms, acceptance of others, emotional comfort, emotional inclusion, inclusion into communications, social trust, dominance; these relations are combined into a complex system, the specific configuration of which is determined, on the one hand, by unique experience of a particular group, on the other hand, the formal stages of the group life.

The theoretical model of personal communicative characteristics has been clarified, it consists of the next blocks: social and perceptual (mutual knowledge, mutual understanding and mutual influence); affective and empathic (emotional stability, moral representations, sociability); cognitive and informational (reflection); regulatory behavioural (control over own behaviour, conformism, communicative tolerance). The developed five-factor model of personal communicative characteristics include the next factors: "social perception", "subordination", "normative politeness", "self-control", "communicative tolerance".

The performed multiple regression analysis has shown personal communicative characteristics as a nonlinear dynamic system, depending on the experience of communications mediated by the social environment, and revealed the peculiarities of different configurations during group reality construction.

On the base of the obtained data analysis concerning reconfiguration of the personal communicative characteristics system, two subsystems have been distinguished: ego-centred and other-centred. The first of them is defined as a subsystem, the inclusion of which into the configuration of intra-group relations ensures satisfaction of personal needs in communication. The second one is defined as a subsystem, the inclusion of which in the configuration of intra-group relations satisfies the needs of others.

The performed research determines typical configurations of intra-group relations of university youth (expansion, compression, contamination, equilibration), arising as a result of the mediation of personal communicative characteristics with personal communicative experience and the informative specifics of the educational space (speciality).

The revealed patterns indicate certain peculiarities of personal communicative characteristics influence on intra-group relations of university youth, laying the preconditions for a competitive specialist's integration into the European community.

Key words: personal communicative characteristics, intra-group relations, university youth, expansion, compression, contamination, equilibration.